

С.Й. Гонгало,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Національного університету
«Острозька академія»

Щодо розширення кола суб'єктів судово-експертної діяльності

Судова експертиза є невід'ємною складовою досудового розслідування та судового розгляду справ. Можливості судової експертизи постійно розширюються, удосконалюються вже існуючі та розробляються і впроваджуються у практику нові методики дослідження різноманітних об'єктів. Разом із тим невирішеними залишаються окремі процесуальні моменти, які суттєво впливають на оперативність та ефективність застосування цих напрацювань в досудовому розслідуванні та судовому розгляді кримінальних проваджень та різної категорії судових справ. Невирішеним залишається питання змагальності експертиз, проведення альтернативних експертних досліджень.

В різний час цим питанням приділяли увагу вчені-криміналісти та експерти-практики зокрема Н.І. Клименко, В.О. Попелюшко, Г.В. Прохоров-Лукін, В.М. Гайдар та інші.

Метою даної роботи є пошук шляхів вирішення питання щодо впровадження реальної, а не вдової змагальності процесу і, зокрема, змагальності судових експертиз як засобу доказування.

В широкому розумінні експерт – особа яка володіє спеціальними знаннями. Щодо судових експертів, то відповідно до ст. 10 Закону «Про судову експертизу» ними можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної

спеціальності [1]. Наявність державних експертів створює певну монополію в галузі судової експертизи, що, на нашу думку, негативно впливає на процес та результати досудового розслідування та судового розгляду справ.

Практика свідчить, що в багатьох випадках сторонам ще при вирішенні питання щодо судового позову потрібен висновок експерта для прийняття рішення відносно подання позову та обґрунтування своїх позовних вимог. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 30.05.1998 р. «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» вказує, що призначення експертизи в цивільних справах допускається як під час судового розгляду, так і в процесі підготовки до нього. У разі, коли необхідність експертного висновку обумовлена обставинами, викладеними у позовній заяві, чи поданими доказами, суддя має призначати експертизу, як правило, при підготовці справи до судового розгляду, враховуючи при цьому думку осіб, які беруть участь у справі. [2]. Закон України «Про судову експертизу» визначає коло суб'єктів, наділених правом здійснювати судово-експертну діяльність. До них належать: науково-дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України. До проведення судових експертиз (обстежень і досліджень), крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності у порядку, передбаченому цим Законом. [1]. На жаль, до даного переліку не увійшли навчальні заклади, які здійснюють наукові дослідження та підготовку фахівців у певних, інколи досить специфічних, галузях науки і техніки.

Держава, вживаючи заходів для забезпечення справедливого правосуддя, сприяє розвитку всіх експертних установ, віддаючи при цьому перевагу установам державної та комунальної форм власності. А де ж тут змагальність? Де справедливе правосуддя? Проголошуючи рівність експертів де-юре, де-факто ми бачимо, що більшість видів (підвидів) експертиз здійснюється саме державними експертними установами. А в цих установах існує певна ієрархія і, за таких умов, експерт є залежним від свого керівництва, хоча законодавчо гарантується його незалежність (стаття 4 Закону «Про судову експертизу»). Експерт несе особисту відповідальність за наданий ним висновок, і він, більше за будь кого, зацікавлений дати обґрунтований висновок.

Вважаємо, що правильною є позиція Пленуму Верховного Суду України № 8 від 30.05.1998 р. «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах», де зазначено, що судово-експертна діяльність також може здійснюватись на підприємницьких засадах на підставі спеціального дозволу (ліцензії), а також громадянами за разовими договорами [2]. На нашу думку, це положення варто було б доповнити ще одним суб'єктом – закладами вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців у певних галузях знань та проводять науково-дослідну роботу. Нерозумно було б не використовувати такий потенціал.

Вважаємо за доцільне розширити коло експертиз, які могли б проводити недержавні експерти та приватні особи. Зокрема, варто «декриміналізувати» окремі види (підвиди) судових експертиз. Так у пункті 1.2.1. «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» [3] містяться почеркознавча, лінгвістична експертиза мовлення, технічна експертиза документів. Зважаючи на широкий доступ до літератури та різноманітних баз даних, дані види експертизи вийшли за межі кримінального процесу і потребують переосмислення щодо суб'єктів їх провадження. Затребуваність цих видів експертиз органами досудового розслідування і, особливо, судами, призвело до накопичення таких матеріалів в державних експертних установах та гальмування процесу розслідування кримінальних

провадженнь та розгляду судових справ. Вважаємо, що передача права проводити такі експертизи на рівні експертного дослідження приватним експертам суттєво розвантажить експертні установи, оскільки дослідження прості та середнього ступеня складності цілком можуть бути здійснені ними, тим більше, що вони обізнані про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок за статтею 384 Кримінального кодексу України.

Вважаємо за доцільне розширити коло суб'єктів, наділених правом здійснювати судово-експертну діяльність, шляхом включення до переліку науково-дослідних та навчально-наукових установ. Розширити перелік експертиз, провадження яких дозволити недержавним експертним установам та приватним експертам шляхом «декриміналізації» експертиз, перерахованих у пункті 1.2.1. «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», зокрема почеркознавчої, лінгвістичної експертизи мовлення, технічної експертизи документів.

Список використаних джерел та літератури

1. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення 02.04.2021).

2. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 30.05.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text> (дата звернення 02.04.2021).

3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення 02.04.2021).